

Katja Rimpeläinen & Kaisla Turpeenoja

PEREHDYTYSKANSIO PÄIVYSTÄVÄÄN PERHEHOITOKOTIIN

PEREHDYTYSKANSIO PÄIVYSTÄVÄÄN PERHEHOITOKOTIIN

Katja Rimpeläinen &
Kaisla Turpeenoja
Opinnäytetyö
Kevät 2018
Sosiaalian tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Tekijät: Katja Rimpeläinen & Kaisla Turpeenoja
Opinnäytetyön nimi: Perehdytyskansio päivystävään perhehoitokotiin
Työn ohjaajat: Kari Virolainen & Aira Vähärautio
Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2018 Sivumäärä: (37 + 2)

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa perehdytyskansio ammatilliseen päivystävään perhehoitokotiin työntekijöille, tukihenkilöille sekä sijaistaville henkilöille. Perhehoitokoti toteuttaa päivystävää perhehoitoa Oulun alueella ja perhehoitokodissa on neljä vakituista asiakaspaikkaa.

Tarve perehdytyskansion laatimiselle tuli perhehoitokodin omistajalta, sillä perhehoitokodilla ei ollut aiemmin käytössä perehdytyskansiota. Opinnäytetyön toimeksiantaja oli perhehoitokodin omistaja.

Opinnäytetyön tietoperustassa käsitellään lastensuojelun sijaishuoltoa ja sen eri muotoja. Päivystävä perhehoito sijoitusmuotona ja toimeksiantajan perhehoitokoti esitellään omissa kappaleissaan. Perehdytyskansio esitellään sosiaalialan tuotteena, jota voidaan käyttää henkilöstöjohtamisen välineenä. Toimeksiantajan toiveet on huomioitu perehdytyskansion sisällössä muun muassa haastattelemalla perhehoitokodin omistajaa.

Valmiissa perehdytyskansiossa yhdistyy teoretieto ja käytännön kokemus. Perhehoitajan haastatteluilla varmistettiin se, että perehdytyskansioista tulee hänen tarpeitaan palveleva ja hänen perhehoitokotiinsa sopiva. Vaikka kyseinen perhehoitokoti onkin pieni yksikkö, on yhteisten käytäntöjen selkeyttämisen kannalta hyvä laatia perehdytyskansio.

Valmiin perehdytyskansion runko on hyödynnettävissä myös toisissa päivystävissä perhehoitokodeissa, joten sen jakamista muualle voisi pohtia esimerkiksi yhteistyössä Oulun kaupungin kanssa. Yhteistyötaholla on kontakteja Oulun alueen muihin perhehoitokoteihin ja perehdytyskansiota voisi osaltaan hyödyntää myös muissa ammatillisissa perhehoitokodeissa. Perehdytyskansion arvioivat lasten - ja nuorten kodin omistaja, jolla on yli kymmenen vuoden kokemus lastenkotityöstä ja esimiehenä olemisesta sekä sosiaalityöntekijä, jonka kanssa toimeksiantajamme tekee yhteistyötä. Perehdytyskansio luovutettiin perhehoitokodin omistajalle sekä kansiona, että sähköisessä muodossa, jotta sen muokkaaminen tulevaisuudessa on helppoa.

Asiasanat: Lastensuojelu, sijaishuolto, perehdyttäminen, perhehoito

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Authors: Katja Rimpeläinen & Kaisla Turpeenoja
Title of thesis: Orientation Folder for Foster Home On Duty
Supervisors: Kari Virolainen & Aira Vähärautio
Term and year when the thesis was submitted: Spring 2018 Number of pages: (37 + 2)

The foster home who is the client on this thesis implements foster care on duty in Oulu and there are four client places. There was no orientation folder in the foster home so the need was evident.

The aim of this thesis was to produce an orientation folder to professional foster home on duty. We wanted to produce a useful and practical orientation folder which can be used by the owner, employees and substitutes.

We processed widely child welfare's substitute care and orientation to work. We introduced foster home on duty as a foster care form. We interviewed our client and introduced the client's foster home.

The orientation folder is a product which can be used as an implement to human resource management. It connects theory and practice. We learned how to produce a clear orientation folder and respect the client's wishes. We also learned about project work and more from child welfare and orientation to work.

The frame of the orientation folder could also serve in other foster homes so it is possible to share it in collaboration with the City of Oulu. Every foster home has their own way to work but the same frames are guiding the work. Some parts of the orientation folder will be shared in other foster homes in Oulu region.

Keywords: Child welfare, substitute care, orientation, foster care

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO	8
2.1	Sijaishuollon määrittely	8
2.2	Avohuollon tukitoimet	9
2.2	Kiireellinen sijoitus	11
2.3	Huostaanotto	13
2.4	Jälkihuolto	14
2.5	Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusten vaikutus sijaishuoltoon	17
3	TYÖNTEKIJÄN PEREHDYTTÄMINEN AMMATILLISESSA PERHEHOITOKODISSA	19
3.1	Päivystävä perhehoitokoti	19
3.2	Perehdyttäminen osana perhehoitokodin henkilöstöjohtamista	22
4	TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	26
4.1	Prosessin tavoitteet, toteutus ja arviointi	26
4.2	Perehdytyskansion sisältö	28
4.3	Perehdytyskansion arvioiminen	29
5	POHDINTA	32
	LÄHTEET	35
	LIITTEET	38

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöprosessin tarkoituksena oli laatia selkeä perehdytyskansio lastensuojelun päivystävää perhehoitoa toteuttavaan perhehoitokotiin opiskelijoille, tukihenkilöille ja loma-aikoina sijaistaville. Tavoitteena oli myös oppia keskinäistä projektityöskentelyä sekä oppia lisää lastensuojelun sijaishuollosta, perhehoidosta sekä perehdyttämisestä. Raportin lopussa kerrotaan, miten tavoitteisiin päästiin ja kuinka projekti eteni.

Perehdytyskansio on sosiaali- ja terveysalan materiaallinen tuote, joka on selkeästi rajattavissa ja sisällöltään täsmennettävissä. Se noudattaa eettisiä ohjeita ja siinä otetaan huomioon kohde-ryhmä, eli tässä tilanteessa ammatillisen perhehoitokodin erityispiirteet ja vaatimukset. Perehdytyskansion syntymistä kuvataan tuotekehitysprosessin kautta, jossa yhteistyötahomme on aktiivisesti mukana. Perehdytyskansion lähtökohtana on asiakas ja hänen tarpeisiinsa vastaaminen. (Jämsä & Manninen 2000, 13-16.)

Lisääntyneeseen lastensuojelulliseen tarpeeseen tulee vastata työntekijöiden riittävällä ja kehittyvällä ammattitaidolla. Lastensuojelun sijaishuollossa työskennellään eri kriisitilanteissa olevien lasten parissa, joka haastaa myös työntekijää toimimaan hienovaraisesti sekä ammatillisesti. Työntekijän riittävä perehdyttäminen työhön on myös työnantajan vastuu ja velvollisuus. Ammattitaidon kehittymiseen ja laadukkaan työn toteuttamiseen liittyy merkittävästi perehtyminen työhön, työpaikkaan, työyhteisöön sekä asiakkaisiin. Perehdytyskansiossa esitellään selkeästi työn lähtökohdat, arvot, periaatteet, toimintatavat sekä yhteistyökumppanit. Perehdytyskansion avulla työntekijän orientoituminen uuteen työympäristöön helpottuu.

Perehdytyskansio opinnäytetyön aiheena on ajankohtainen, sillä tällä hetkellä lastensuojelussa perhehoito on ensisijainen sijoitusmuoto. Lasten ajatellaan sopeutuvan paremmin perhehoitoon, kuin laitoksiin, sekä se on edullisempi vaihtoehto laitossijoitukseen verrattuna. Perhehoito on monilta osin muutoksessa, johon myös hallituksen kärkihanke pyrkii vastaamaan. Perhehoitoon tulee vaikuttamaan muun muassa valvontaan, seurantaan sekä arviointiin liittyvät keinot, palvelujen järjestäjätahojen muutokset, yhteistyö maakunnan liikelaitoksen kanssa sekä muutokset lasten ja perheiden elämässä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017, 8-22.)

Sosiaalialan kompetenssit sisältävät asiantuntijuuden kehittämisen, johon kuuluvat eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, johtamisosaaminen sekä kehittämisosaaminen. (Oulun ammattikorkeakoulu 2015, viitattu 9.5.2018.) Opinnäytetyöprosessissa pyritään suunnittelemaan, toteuttamaan, arvioimaan sekä kehittämään sosiaalialan työtä edistäen työntekijöiden ja asiakkaiden toimintakykyä sekä turvallisuutta perehdytyskansion avulla. On mahdollista, että opinnäytetyön tekijät toimivat joskus perehdyttäjän roolissa, joten jo nyt opinnäytetyön kautta päästään tutustumaan syvemmin perehdyttämisen ideologiaan.

Perehdytyskansio valittiin opinnäytetyön aiheeksi, koska tekijät halusivat kokemuksen konkreettisesti kehittämistyöstä päivystävässä perhehoitokodissa. Lastensuojelun syventävän kurssin sekä ammattiharjoittelujen kautta sijaishuolto aiheena tuntui mielenkiintoiselta. Opinnäytetyön avulla saatiin tiiviimpi kuva nimenomaan perhehoidosta sijaishuollon toteuttajana. Tavoitteena oli myös oppia projektityöskentelyä, sekä lisää lastensuojelun sijaishuollosta ja perehdyttämisestä. Perehdytyskansioprojektin kautta opittiin, mitä asioita työelämässä pidetään olennaisina hyvän perehdytyksen kannalta. Perehdytyskansiossa haluttiin huomioida toimeksiantajan toiveet mahdollisimman hyvin, minkä vuoksi tehtiin useita haastatteluita perhehoitokodissa. Perhehoitajan haastattelujen teemat löytyvät liitteestä 2.

2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO

Lastensuojeluprosessin eteneminen on hyvin moniulotteinen kokonaisuus. Sijaishuolto tapahtuu perhehoitokodissa avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena tai huostaanoton kautta. Seuraavaksi avataan olennaisimmat käsitteet lastensuojelun sijaishuollosta opinnäytetyön kannalta.

2.1 Sijaishuollon määrittely

Sijaishuollolla tarkoitetaan lastensuojelussa sitä, että alaikäisen lapsen arki järjestetään muualla kuin lapsen kotona silloin, kun kotiin viety apukaan ei turvaa tarpeeksi lapsen kehitystä. Sijoitus voidaan järjestää avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena tai huostaanottona (kuvio 1). Perusteena on, että jokainen lapsi tarvitsee rakastavan asumisyhteisön, ihmissuhteen, jossa turvataan hoito, huolenpito, oppiminen, eheytyminen, kuntoutuminen, kasvu ja kehittyminen. Sijaishuollossa pyritään huolehtimaan lapsen asumisen pysyvyydestä ja jatkuvuudesta hänen kannaltaan turvallisessa yhteisössä sekä ilmapiirissä. Sijaispaikkatyppejä on useita erilaisia, vaikka laissa mainitaan vain laitoshuolto sekä perhehoito. (Bardy 2013,105: Taskinen 2010, 17.)

Kaikilla lapsilla on syntymästään lähtien yksilölliset oikeudet. Lapsilla on jokaiselle kuuluvien perusoikeuksien lisäksi myös erityisiä oikeuksia. Tällaisia oikeuksia ovat oikeus tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, etusija erityiseen suojeluun sekä oikeus virikkeitä antavaan ja turvalliseen kasvuympäristöön. Suomessa lapsen oikeuksista säädetään muun muassa perustuslaissa, tavallisen lainsäädännön tasoissa säädöksissä sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Lastensuojeluprosessin jokaisessa vaiheessa tulee huomioida lapsen etu ja oikeudet, myös sijaishuollon aikana. Erityisiä oikeuksia lapsella on silloin, kun hänet on sijoitettu kodin ulkopuolelle kiireellisen sijoituksen päätöksellä, hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä tai huostaanottopäätöksellä. Lastensuojelulaki sekä siihen tulleet muutokset määrittävät myös uusia sekä tarkennettuja säännöksiä lapsen sijaishuollosta. (Saastamoinen 2010, XV.)

Lastensuojelulain muutoksessa (417/2007) tarkennettiin sijaishuollon määritelmää niin, että kiireellisen sijoituksen sekä huostaanoton lisäksi myös hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen perusteella tehty sijoitus kodin ulkopuolelle täsmennettiin sijaishuolloksi. Muutos oli tärkeä sen vuoksi,

että lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan laitoksessa olevaan lapseen sijaishuollossa. Ilman tätä tarkennusta olisi epäselvää, voisiko sijoitettuun lapseen soveltaa rajoitustoimenpiteitä, jos lapsi on sijoitettu laitokseen hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen perusteella. Alkuperäisessä säännöksessä rajoitustoimenpiteiden käyttö ei olisi ollut mahdollista. (Bardy 2013, 5-6: Saastamoinen 2016, 303.)

Lapsen sijaishuollon aikana tulee lapsella ja lapsen vanhemmilla olla oikeus hyvään sosiaalityöhön. Sijaishuollon aikana lapsella on oikeus hyvään kohteluun, tarpeitaan vastaavaan sijaishuoltoon sekä laadukkaaseen sosiaalihuoltoon. Lapsella on myös oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan, sekä tavata hänelle läheisiä henkilöitä, lastensuojelun työntekijää tai sosiaalityöntekijää. Lapselle opetetaan käyttövarojen avulla rahankäyttöä, joka on myös hänen oikeutensa sijaishuollossa. (Saastamoinen 2010, XVI.)

Sijaishuollossa lapsella on oltava nimetty lastensuojelun työntekijä, joka valvoo ja arvioi lapsen edun toteutumista sekä kodin ulkopuolista sijoitusta. Lastensuojelun työntekijällä tai sosiaalityöntekijällä, joka vastaa lapsen asioista on velvollisuus tavata lasta henkilökohtaisesti ja riittävästi sijaishuollon aikana. Nimetyn työntekijän vastuulla on myös huolehtia, että lapsen oikeudet sijaishuollossa toteutuvat yhteistyössä muiden lastensuojelun työntekijöiden, lapsen vanhempien sekä sijaishuoltoajan työntekijöiden kanssa. Lapsen sijoituksen ajan tulee huolehtia erityisesti siitä, että sijaishuoltoajan palvelut ja sosiaalityö järjestetään tarpeita vastaavasti sekä lapsen oikeudet huomioidaan. Työskentely lapsen vanhempien kanssa on merkittävää, muun muassa mahdollisen perheen jälleen yhdistämisen vuoksi ja se tulee turvata sekä taata sijaishuollon aikana. (Saastamoinen 2010, XVI.)

Lastensuojelulaki määrittelee, että lapsen sijoitus voi kestää väliaikaisena enintään kuusi kuukautta myös muun huoltajan tai vanhemman kasvatettavana ja hoidettavana, lapsen kotiin palaamista valmisteltaessa ulkopuolisen sijoituksen päätyttyä tai mikäli se on lapsen edun kannalta muutoin perusteltua. (Lastensuojelulaki 417/2010 10.49§.)

2.2 Avohuollon tukitoimet

Lastensuojelussa lapsen vaikeuksia pyritään ensisijaisesti korjaamaan avohuollon avulla lapsen asuessa kotonaan, jolloin noudatetaan lievimmän riittävän toimenpiteen periaatetta. Avohuollon

tukitoimien avulla pyritään tukemaan vanhempien kasvatuskäytännön, vanhemmuutta sekä edistämään lapsen myönteistä kehitystä. Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen johdosta viipymättä, jos lapsi vaarantaa käyttäytymisellään kehitystään tai terveyttään tai kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Avohuollon tukitoimien järjestämiseen tarvitaan vanhempien tai huoltajien sekä 12-vuotta täyttäneen lapsen suostumus eli sitä voidaan järjestää ainoastaan vapaaehtoisesti. Sosiaalityöntekijä päättää tukitoimien toteuttamisesta. Työskentelyn perustana on lapsen ja vanhempien tai huoltajien tai muun henkilön, joka vastaa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta kanssa yhteistyössä laadittu asiakassuunnitelma. (Taskinen 2010, 69).

Avohuollon tukitoimien järjestäminen sekä kustannukset ovat tavanomaisesti lapsen kotikunnan vastuulla. Lapsen ollessa sijoitettuna avohuollon tukitoimena toisen kunnan alueelle, vastaavat sijoituskunta ja sijoittajakunta yhteistyössä tukitoimien järjestämisestä. Näissä tapauksissa sijoittajakunta vastaa kuitenkin kustannuksista. Lastensuojelulaki velvoittaa kuntia järjestämään avohuollon tukitoimet sisällöltään ja laajuudeltaan kunnassa ilmenevät tarpeen mukaan sekä järjestämään "muita avohuollon tukitoimia" tarvittaessa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015, viitattu 23.11.2017.)

Lastensuojelulain 36§:n mukaan avohuollon tukitoimia voivat olla muun muassa kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, perhekuntoutus, tehostettu perhetyö, lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen tarjottu tuki, muut lasta ja perhettä tukevat tukitoimet sekä palvelut. Myös lapsen tukeminen taloudellisesti, koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä voidaan järjestää avohuollon tukitoimena. Avohuollon tukitoimien järjestämisen lopussa mainitut "muut lasta ja perhettä tukevat palvelut sekä tukitoimet" voivat olla muun muassa kriisityötä, kriisipäivystystä, pienten koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa, tukiasunto- ja turvakotipaikkoja, seikkailu- ja perheleirejä, vauvatyötä, läheisneuvonpitoa sekä taidelähtöisiä menetelmiä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015, viitattu 23.11.2017.)

Avohuollon tukitoimena voidaan asiakassuunnitelman mukaisesti lapselle järjestää laitoshoidoa, kuntouttavaa tai tuen tarvetta arvioivaa perhehoitoa yhdessä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa. Sijoituksen aikana säilyvät kaikki huoltajan oikeudet, joten halutessaan he pystyvät myös päättämään avohuollon sijoituksen. (Taskinen 2010, 72.)

Lapsi voidaan sijoittaa myös yksin lyhytaikaisesti avohuollon tukitoimena tietyin edellytyksin. Tällaisia tilanteet ovat, kun halutaan arvioida lapsen tuen tarvetta, lapsen kuntouttamiseksi tai lapsen huolenpidon järjestämiseksi huoltajan tai hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Mikäli huostaanoton edellytykset täyttyvät, lasta ei voida sijoittaa avohuollon tukitoimena. Lapsen toistuva sijoittaminen avohuollon tukitoimena tulisi tapahtua vain välttämättömissä tilanteissa. (Taskinen 2010, 73.)

Sijoituksen arvioitu kesto sekä tavoitteet tulisi määrittellä sijoituksesta päätettäessä. Sijoituksen jatkamisen edellytykset sekä sen vaihtoehdot tulisi arvioida viimeistään kolmen kuukauden päästä sijoituksen alkamisesta silloin, kun lapsi on sijoitettu yksin. Lapsen tilanne arvioidaan kolmen kuukauden välein silloinkin, kun sijoitusta jatketaan. Mahdollinen huostaanoton tarve käydään läpi arvioinnissa. Lapsi palaa avohuollon sijoituksen jälkeen huoltajansa luokse. (Taskinen 2010, 73.)

2.2 Kiireellinen sijoitus

Lapsi tulee sijoittaa kiireellisesti silloin, jos hän on välittömän sijoituksen tarpeessa tai vaarassa. Näissä tilanteissa lapsi voidaan sijoittaa esimerkiksi perhehoitoon, lastenkotiin tai vastaanottokotiin. Sosiaalitoimi on tällöin oikeutettu päättämään lapsen olinpaikasta, riippumatta vanhempien tai huoltajien kannasta. Kiireellisestä sijoituksesta säädetään lastensuojelulaissa. (Taskinen 2010, 17: Saastamoinen 2010, 39.)

Lapsen sijoittaminen pyritään järjestämään ensisijaisesti hänen sukulaisen tai muun läheisen perheen tai henkilön luokse. Kiireellisen sijoituksen tarve voi tulla myös siitä, jos vanhemmat ovat tilapäisesti estyneitä huolehtimaan lapsesta, vaikkapa onnettomuuden tai äkillisen sairastumisen vuoksi. Poliisi tekee esitutkintalain nojalla tarpeelliset tutkimukset, mikäli tilanteessa epäillään rikosta. Toisinaan voi tulla tilanteita, joissa epäillään esimerkiksi lapsen pahoinpitelyä tai seksuaalista hyväksikäyttöä, mutta riittävää näyttöä ei ole tutkinnan aloittamiseksi. Tällöin joudutaan pohtimaan tarkoin, riittävätkö perustelut kiireelliseen sijoitukseen. Kiireelliseen sijoitukseen ei yleensä ole tarvetta, jos huoltajilta saadaan lupa lapsen tutkimuksiin. (Taskinen 2010, 76-77.)

Kiireelliseen sijoitukseen on aiheellista turvautua hyväksikäytön ja pahoinpitelyn epäilyissä, mikäli pelko teon uusiutumisesta on perusteltua tai jos se on lapsen oma toive. Tutkimusten ajaksi olisi

hyvä saada epäilty hyväksikäyttäjä tai pahoinpitelijä muuttamaan pois kotoaan. Avopuoliso voi hakea tähän päätöksen tuomioistuimelta, vedoten Avioliittolakiin 411/87 §24. Sosiaalitoimella ja avopuolisolla on mahdollisuus hakea lähestymiskieltoa tällaisissa tilanteissa. Joskus voi olla, että huoltajat vastustavat tutkimuksia tilanteessa, jossa on todentamattomia epäilyjä, muttei aivan selkeää tietoa lastensuojelun tarpeesta. Tällöin sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai muu hänen määräämänsä viranhaltija voi hakea hallinto-oikeudelta lupaa. (Taskinen 2010, 77-78.)

Vanhempien tapaamisoikeutta koskevan riidan täytäntöönpanokeinona tai huoltoriidan ratkaisemiseen lapsen kiireellistä sijoitusta ei tule käyttää. Ainoastaan lasta välittömästi uhkaava vaara voi olla sijoituksen perusteena. Täytäntöönpanosovittelussa tai tuomioistuimessa tulisi ensisijaisesti sovittaa erimielisten vanhempien ongelmat. Yksi mahdollisuus lapsen suojeluun on perheen sisäinen lähestymiskielto, jonka voi saada hakemuksella kiireellisenä. Kunnallisella viranhaltijalla on velvollisuus ilmoittaa tuomioistuimelle tekemästään kiireellisestä sijoituksesta tai sijaishuollon muutospäätöksestä lastensuojeluasian ollessa vireillä hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Lapsen tai huoltajien pyynnöstä voi tuomioistuin antaa väliaikaisen määräyksen omasta aloitteestaan. (Taskinen 2010, 80.)

Lapsen kiireellinen sijoitus voi päättyä jo muutaman päivän kuluttua, jos lapsen ja perheen tilanne voidaan turvata jatkossa avohuollon tukitoimin tai jos tilanne on rauhoittunut. Sijoituksen rautessa tai kiireellisen sijoituksen perusteen poistuessa tulee sosiaalityöntekijän tehdä heti päätös sijoituksen päättymisestä. Mikäli sijoituksen aikana ei oteta huostaanottoa käsiteltäväksi, kiireellinen sijoitus loppuu viimeistään 30 päivässä päätöksen tekemisestä. Huostaanottoa valmistellaan, jos lapsen ja perheen tilanne ei kohene kiireellisen sijoituksen aikana. Kiireellistä sijoitusta voidaan myös jatkaa enintään 30 päivällä, jos aika ei riitä lapsen huostaanoton tarpeen selvittämiseksi. Sosiaalihuollon johtava viranhaltija tekee päätöksen kiireellisen sijoituksen jatkamisesta. Tässä tapauksessa päätöksen tekijä ei ole kuitenkaan sama henkilö, joka on päättänyt kiireellisestä sijoituksesta. (Taskinen 2010, 82; Saastamoinen 2010, 45.)

Mikäli kiireellisen sijoituksen aikana on lapsen huostaanottoa koskeva asia laitettu vireille tuomioistuimeen tai tehty huostaanottoa koskeva hakemus hallinto-oikeudelle, voidaan sijoitusta jatkaa ilman eri päätöstä. Sijoitus raukeaa määräajan kuluttua, jos huostaanottoa koskevassa asiassa ei ole tehty hallinto-oikeudelle hakemusta. Kiireellinen sijoitus voi raueta tarpeettomana, jos hallinto-

oikeus antaa päätöksen huostaanotto-asiassa tai väliaikaisen määräyksen. Näissä tapauksissa sosiaalitoimessa ei tarvitse tehdä erillistä päätöstä kiireellisen sijoituksen raukeamisesta. (Taskinen 2010, 82-83.)

Huostaanotto ja kiireellinen sijoitus eroavat päätöksenteon prosessien kautta toisistaan. Puuttuminen välittömästi interventiota vaativaan tilanteeseen tapahtuu kiireellisen sijoituksen päätöksellä, kun taas huostaanoton päätöstä valmistellaan pidemmällä aikavälillä. Kiireellinen sijoitus voi toimia huostaanoton valmistelupohjana tai kiireelliseen tarpeeseen vastaajana. (Enroos ym. 2016, 139.)

2.3 Huostaanotto

Lapsen etu turvataan viimesijaisesti huostaanottamalla lapsi, joka on lastensuojelun erityisin ydintehtävä. Huostaanotossa julkinen valta päättää muun muassa siitä, missä lapsi asuu sekä vastaa lapsen huolenpidosta. Lapsen etua huostaanotto ei sinänsä turvaa, vaan olennaista on millaista hoitoa ja huolenpitoa hänelle järjestyy sekä millaisessa paikassa lapsi huostaanotettuna asuu. (Bardy 2013,105.)

Huostaanottoa käytetään yhtenä vakiintuneimmista keinoista tilanteissa, joissa vanhempia ei ole tai he eivät kykene tai halua syystä tai toisesta huolehtia lapsen kasvatustavastaan yhteiskunnan edellyttämällä tavalla. Huostaanotossa pyritään järjestämään lapsen hoito, huolenpito sekä kasvatustavasta edellä mainituissa tilanteissa konkreettisesti sijaishuoltopaikoissa. (Enroos ym. 2016, 8, 224.)

Huostaanottoa voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta, kuten kokemuksena, laki- tai palvelujärjestelmämäärityksenä, toimintana tai kulttuurisena esityksenä. Näiden näkökulmien pohjalta tieto huostaanotosta voi olla hyvin erilaista. Oleellista on tunnistaa näkökulmien olemassaolo sekä niiden rajallisuus. (Enroos ym. 2016, 11.)

Huostaanotossa on kyse ainutkertaisista lapsuus-, perhe-, ja vanhemmuuskokemuksista. Suuri merkitys on sillä, mitä huostaanottona tehdään, koska se vaikuttaa merkittävästi ihmisten kokemusten ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden sekä yksilöiden oikeuksien kannalta. Lapsen arjen siirtyminen vanhempien kodista tai muusta kodista niin sanottuun julkiseen kotiin eli sijaishuoltoon tapahtuu huostaanottopäätöksen myötä. Huostaanoton intervention ydin on huostassaolo. Päätöksenä ja interventiona huostaanotto on luonteeltaan normatiivinen. Tämä tarkoittaa sitä,

että päätöksiä ja interventioita arvioidaan lapsen oikeuksien ja edun kannalta, joka tuo puolueellisuutta. Lapsen oikeuksiin ja etuun nähden vanhempien intressit, tarpeet sekä etu ovat toissijaisia. Haasteena työskentelyssä on usein se, kuinka erottaa lapsen etu vanhempien intresseistä. (Enroos, Heino & Pösö 2016, 11-12.)

Huostaanotto päätökseen liittyy kaksi ajallisesti eri asiaa. Päätöksentekoprosessin jälkeen tehdään itse päätös, jonka toimeenpano konkretisoituu lapsen huostaanottona. Tämän jälkeen huostaanotto käsitteellistyy päätöksestä seuraten prosessiksi. Prosessissa päätetään erilaisista oleellisista asioista, kuten esimerkiksi yhteydenpitoon liittyvistä asioista. Lainsäädäntö korostuu huostaanottoa ymmärrettäessä päätöksenä, koska juuri tätä kohtaa lastensuojelussa säädellään hallinnon ja lainsäädännön avulla tarkasti. Huostaanotolle on määritelty laissa tietyt menettelytapoja ja kriteerejä, joita tulee noudattaa päätettäessä huostaanotosta. Muun muassa Lastensuojelulain 417/2007 §40 määrittelee sijaishuollon järjestämistä sekä huostaanoton velvollisuuksia. (Enroos ym. 2016, 13-14.)

Huostaanoton kriteerit liittyvät lapsen tilanteeseen, annettuun ja tarvittavaan tukeen sekä huostaanotosta seuraavan sijaishuollon luonteen arviointiin. Jokaisen kolmen kriteerin kohdalla edellytetään harkintaa. Arvioitavia asioita ovat esimerkiksi päätöksenteossa, että onko kyseessä lapsen terveyden ja kehityksen vakava uhka ja onko huostaanotto ainoa tarkoituksenmukainen keino lapselle sekä mitkä ovat välittömät vaikutukset lapsen edun toteutumisen kannalta huostaanotossa. (Enroos ym. 2016, 15.)

Huostaanoton perusteita tulee tarkistaa huostaanoton aikana säännöllisesti, sillä huostaanotto on lastensuojelulain mukaisesti luonteeltaan tilapäinen toimenpide, joka on aina toistaiseksi voimassa. Huostassapito tulee lopettaa, jos siihen ei enää ole perusteita. Tällöin lapsen kasvuolosuhteet ovat huomattavasti parantuneet sekä säilyneet hyvinä tarpeeksi pitkään. Huostaanotto päättyy viimeistään, kun lapsi täyttää 18-vuotta. Johtava viranhaltija tekee päätöksen huostaanoton lopettamisesta. (Taskinen 2010,106-107: Saastamoinen 2010, 32-35.)

2.4 Jälkihuolto

Jälkihuollolla pyritään helpottamaan lapsen tai nuoren itsenäistymistä tai kotiuttamista. Kunnan tuettava tässä tarkoituksessa jälkihuollossa olevaa lasta tai nuorta antamalla taloudellista tukea

jälkihuoltotarpeen mukaan tai järjestää avohuollon tukitoimia. Lapselle tai nuorelle laaditaan jälkihuoltosuunnitelma, jossa kartoitetaan jälkihuollon tarve. Jälkihuoltosuunnitelmaan kirjataan muun muassa käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet sekä erityisen tuen ja avun tarve. Jälkihuolto tulee toteuttaa siinä laajuudessa, mitä lapsen yksilölliset tarpeet vaativat. Lapsen sijoittaminen jälkihuoltona on yksi jälkihuollon muoto. Tätä lapsen kodin ulkopuolista sijoitusta ei tule yhdistää lapsen sijaishuoltoon. Lapsen ollessa sijoitettuna jälkihuoltona, häneen ei voida soveltaa lastensuojelulain 11 luvun mukaisia rajoitustoimenpiteitä, eikä hänen ja läheistensä yhteydenpitoa voida rajoittaa. (Saastamoinen 2010, 62-63.)

Jälkihuollon järjestämisen edellytykset ovat sijaishuollon päättymisen jälkeen tai avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, mikäli sijoituksen pituus on ollut yhtäjaksoisesti puoli vuotta sekä kohdistunut ainoastaan lapseen. Jälkihuoltoa voidaan järjestää nuorelle, vaikka sijoitus olisi kestänyt alle puoli vuotta tai häntä ei olisi sijoitettu kodin ulkopuolelle aiemmin. Tällä pyritään tukemaan nuorta itsenäistymisessä ilman ehdotonta jälkihuoltovelvollisuutta. (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 2017, viitattu 4.12.2017.) Sijaishuollon päättyessä lapsen täysi-ikäisyyteen, on jälkihuolto hänelle vapaaehtoista ja hän voi milloin vain päättää sen omasta tahdostaan.

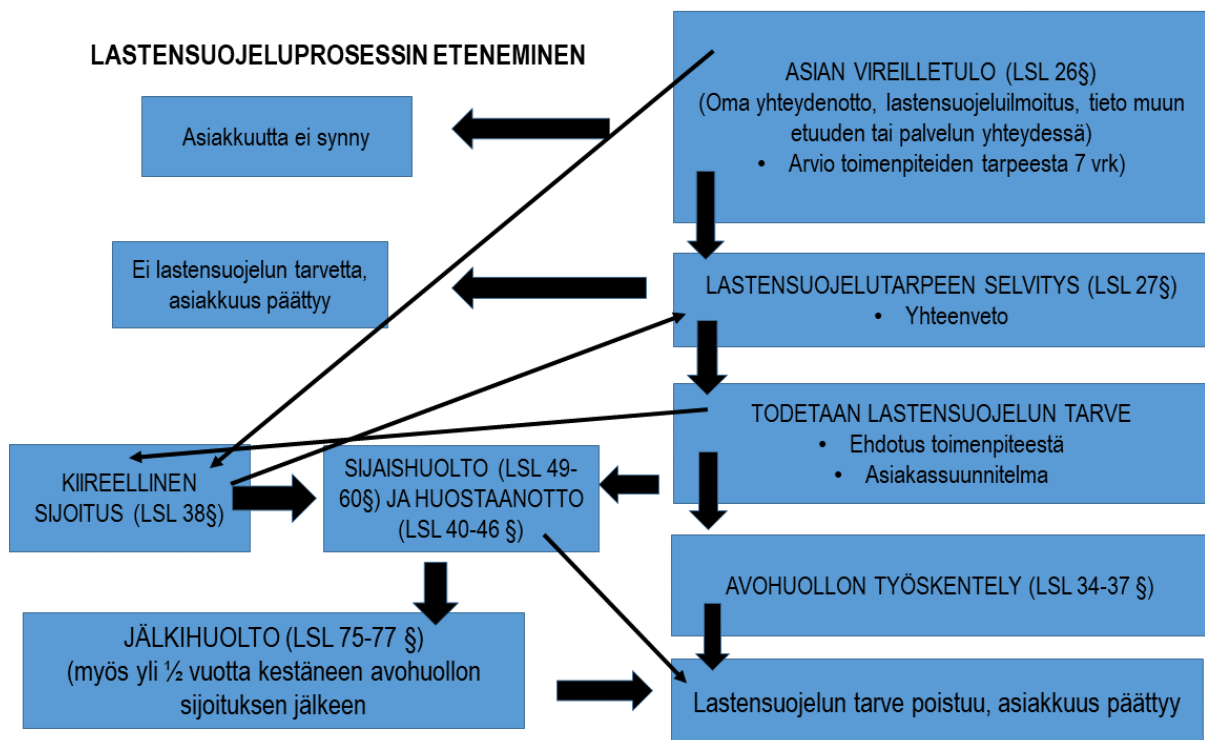
Jälkihuoltoa toteuttavat lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä sekä sijaishuollon työntekijät yhdessä. Jälkihuollon toteutuksen voi ostaa muualta ja jakaa usean toimijan kesken, mutta sosiaalityöntekijä on vastuussa jälkihuollon kokonaissuunnitelmasta sekä sen toteutumisesta. Ennen sijoituksen päättymistä pitäisi hyvissä ajoin aloittaa jälkihuollon toteuttamista koskeva suunnittelu. (Taskinen 2010, 150-151.)

Jälkihuollossa voidaan käyttää muun muassa erilaisia psykososiaalisia tuen muotoja oma työntekijän ohjauksen ja neuvonnan lisäksi, kuten vertaistukea sekä läheisneuvonpitoa itsenäistyvän nuoren tukemiseksi. Jälkihuolto voi myös auttaa nuoren koulutuksen, asunnon tai tuetun asumisen järjestämisessä, työ- tai oppisopimuspaikan etsimisessä, tukea taloudellisesti, myöntäen käyttövaroja opintojen, henkilökohtaisten tarpeiden, harrastusten sekä itsenäistymisen suhteen. Nuorta on tuettava taloudellisesti, mikäli hänellä ei ole varallisuutta tai riittäviä omia tuloja. Sosiaalihuollosta vastaava toimielin voi tukea nuorta harkinnanvaraisesti itsenäistymisvarojen avulla. Itsenäistymisvarojen suuruutta ei ole laissa määritelty, vaan siihen vaikuttavat varojen käyttötarkoitus, lapsen tai

nuoren ikä sekä hänen olosuhteensa. Itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta päättää sosiaalihuollosta vastaava toimielin. Yleensä itsenäistymisvarat annetaan nuorelle jälkihuollon päättyessä ja viimeistään, kun hän täyttää 21-vuotta. (Saastamoinen 2010, 153-155.)

Kun lapsi on ollut kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana, päättyy siitä viiden vuoden kuluttua kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen. Viimeistään silloin, kun nuori täyttää 21-vuotta jälkihuollon järjestämisen velvollisuus päättyy. Näin ollen oikeus jälkihuoltoon ei ole rajoittamaton. (Saastamoinen 2010, 62.)

Seuraavaksi havainnollistetaan lastensuojeluprosessista opinnäytetyöhömmme kytkeytyvät olennaiset käsitteet (kuvio 1.). Päivystävään perhehoitoon lapsi voi tulla asiakkaaksi kiireellisen sijoituksen, avohuollon tukitoimien tai huostaanoton kautta. Päivystävässä perhehoitokodissa nuori voi olla myös täysi-ikäisyyteensä saakka, jonka jälkeen hän saattaa haluta ja tarvita vielä jälkihuollon palveluja.

KUVIO 1. Lastensuojeluprosessin eteneminen (PRIDE-kouluttajan opas, kalvo 1 /LIITE 2).

2.5 Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusten vaikutus sijaishuoltoon

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen toteutuksen on määrä astua voimaan 1.1.2020 ja tämän uudistuksen myötä myös lastensuojeluun on tulossa muutoksia. (Leskinen, Paasovaara, Vuorinen, Kallunki, Kiiskilä, Pimper-Koivisto, Lohva, Salmela, Olli & Pikkujämsä 2017, 4, 40.) Lastensuojelu on erityis- ja vaativimman tason palvelua, jota on tarkoitus uudistaa asiakaslähtöisesti ja integraation periaattein. Sote- ja maakuntauudistuksessa huomioidaan palvelujen rakenteet, sekä luodaan työskentelytapoja, jotka perustuvat tutkimustietoon ja hyvin suunniteltuihin moniammatillisiin toimintamalleihin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, viitattu 7.5.2018.)

Erityis- ja vaativimpien palveluiden kehittämiskokonaisuuteen kuuluu kaksi laajaa osa-aluetta: integratiivisten toimintamallien kehittäminen yhdessä perustason palveluiden kanssa ja lastensuojelun kehittäminen. Lastensuojelun kehittäminen pitää sisällään lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen, lastensuojelun sosiaalityön moniammatillisen toimintamallin, lastensuojelun laitoshoidon, lastensuojelun perhehoidon, sijaishuollon valvonnan ja ohjauksen mallin, erityistason palveluiden uudistamisen ja vaativimman tason palveluiden uudistamisen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, viitattu 7.5.2018.)

Tällä hetkellä lastensuojelun haasteena on ollut se, etteivät ennaltaehkäisevät ja varhaisen tuen palvelut toteudu lähellä lasten kasvu- ja kehitysympäristöä vaan palveluiden painotus on voimakkaasti kalliissa, raskaissa ja korjaavissa palveluissa. Palvelujen kohdentuminen tapahtuu osittain sen vuoksi väärin, kun lapsia ohjataan raskaisiin palveluihin perustason keinojen puutteen sekä osaamisvajaan vuoksi. (Leskinen ym. 2017, 40.)

Esimerkiksi lastensuojelussa voi erityispalveluja tarvitseva lapsi jäädä huomaamatta ja ilman tarvitsemaansa tukea. Kun lapsen ongelmat jäävät varhaisessa vaiheessa huomaamatta, ne kasvavat entisestään ja tulevaisuudessa niiden hoitaminen tulee vaikeammaksi sekä kalliimmaksi. Laitospainotteisuus lastensuojelun palvelujärjestelmässä näkyy muun muassa lasten ja nuorten ympärivuorokautisten laitoshoidon paikkojen ja yksiköiden suurena määränä maakunnassa, lasten ja nuorten psykiatrisen hoidon painottumisena sairaalahoitoon sekä laitoshuollon korkeina kustannuksina. (Leskinen ym. 2017, 40.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus tulee mahdollisesti lisäämään perhehoidon käyttöä sijoitusmuotona, sillä sitä suositaan jo nyt paljon sen ollessa edullisempaa kaupungeille ja kunnille, kuin

kalliimpi laitoshoido. Tälläkin hetkellä perhehoitoa pidetään ensisijaisena lapsen sijaishuollon muotona laitoshoidoon nähden. Laitoshoido järjestetään silloin, jos lapsen sijaishuolto ei voida toteuttaa lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015, viitattu 9.4.2018.)

3 TYÖNTEKIJÄN PEREHDYTTÄMINEN AMMATILISESSA PERHEHOITOKODISSA

Perhehoitokodissa työskenteleminen on ammatillista työtä, jota varten perhehoitajien on käytävä siihen kuuluva koulutus. Henkilöstöjohtaminen kuuluu myös ammatilliseen perhehoitokotiin ja työntekijöiden perehdyttäminen on osa sitä, vaikka työympäristö onkin hyvin kodinomainen.

3.1 Päivystävä perhehoitokoti

Perhehoito on hoidon tai muun osa- tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan kodissa tai hoidettavan henkilön kotona (Perhehoitolaki 263/2015 3§). Perhehoitoa pidetään laitoshoidon toivottavampana sijoitusmuotona ja lastensuojelulain muutoksessa perhehoitoa pidetäänkin ensisijaisena sijoitusvaihtoehtona. Perhehoitoa perustellaan muun muassa kodinomaisuudella ja mahdollisuudella luoda pysyviä kiintymyssuhteita perheen mahdollistamassa suhdemaailmassa. Lapsi sijoitetaan laitokseen vain, jos perhehoito ei ole siinä tilanteessa mahdollista tai jos se ei vastaa lapsen hoidollisiin tarpeisiin. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 17: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015, viitattu 9.4.2018.)

Opinnäytetyön yhteistyötaho on Oulun alueella toimiva ammatillinen päivystävä perhehoitokoti. Perhehoito tapahtuu perhehoitajan omassa kodissa ja hänen työnantajansa on Oulun kaupunki. Perhehoitokodin omistaja on suorittanut perhehoitolain edellyttämän valmennuksen. Lain mukaan perhehoitajaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa. Kunta tai kuntayhtymä (tässä tapauksessa Oulun kaupunki) tekee toimeksiantosopimuksen perhehoitajan kanssa tai sopimuksen perhehoidon järjestämisestä yksityisen perhehoidon tuottajan kanssa. Ammatillisella perhehoidolla tarkoitetaan sitä, että perhehoitajalla on lupaviranomaiselta lupa tuottaa yksityisiä perhehoitopalveluita. (Perhehoitolaki 263/2015 6§ & 11§.)

Päivystävissä perhehoitokodeissa päivystysvuoro vaihtelee perhehoitokodilta toiselle tietyn ajan välein, eli käytännössä päivystysvuoron sattuessa perhehoitaja on ympärivuorokautisessa valmiudessa. Akuutissa tilanteessa viranomaisen on yhteydessä päivystävään perhehoitokotiin ja tilan-

teen mukaan perhehoitaja katsoo, voiko itse ottaa lasta vai viedäänkö hänet toiseen perhehoitokotiin. Näissä tilanteissa perhehoitajan on huomioitava hoidon tarve ja se, onko hänellä vapaita paikkoja. (Päivystävän perhehoitokodin omistaja, haastattelu 22.10.2017.)

Vuodesta 2012 lähtien perhehoitolaki on edellyttänyt sitä, että sijaisperheet valmentautuvat ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä (Perhehoitolaki 263/2015 6§). PRIDE-ohjelma on lastensuojelun perhehoidon kehittämissuunnitelma ja RRIDE-nimi muodostuu sanoista Parent's for Information, Development and Education. PRIDE-ohjelman keskeinen teema on, että sijais- tai adoptiovanhemmuutta harkitsevilla on oikeus saada tietoa, tukea ja valmennusta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2018, viitattu 8.5.2018.)

PRIDE-valmennuksessa tulevat perhehoitajat valmentautuvat perhehoidon kokonaisuuteen monipuolisesti. PRIDE-valmennus on prosessi, joka sisältää yhdeksän teemallista ryhmätapaamista noin kuuden kuukauden aikana. Tapaamistunteja on yhteensä 27 tuntia ja ryhmätapaamisten lisäksi PRIDE-kouluttajat tapaavat osallistujia henkilökohtaisesti perhetapaamisissa. Valmennuksen aikana tehdään kirjallisia kotitehtäviä, joiden avulla tuleva perhehoitaja voi muun muassa peilata omia elämäkokemuksiensa vaikutusta mahdolliseen sijaisvanhemmuuteen. (Pesäpuu ry 2010, viitattu 3.12.2017.)

Koska ammatillinen perhehoito on luvanvaraista toimintaa, säädetään siitä tarkasti perhehoito-laissa. Perhehoitolain mukaan perhehoitokodissa saa samanaikaisesti hoitaa enintään neljää henkilöä, mukaan luettuna perhehoitajan omat alle kouluikäiset lapset. Hoidettavien määrä on kuitenkin aina suhteutettava siihen, montako perhehoitajaa on, millaista hoitoa ja kasvatusta hoidettavat tarvitsevat ja millainen on perhehoitokodin toiminnan luonne. (Perhehoitolaki 263/2015 7§). Tarkkojen asetusten ja lakien puitteissa perhehoitokodeissa eletään kohtalaisen tavallista arkea, joka koostuu koulukuljetuksista, harrastuksista, kotiaskareista ja normaaleista arjen toimista.

Lastensuojelupalvelujen toteutukseen, arviointiin, kehittämiseen sekä johtamiseen on laadittu oma laatusuositus. Laatusuositus on suunnattu kunnille, lastensuojelun toimijoille, lapsille, vanhemmille sekä heidän läheisilleen. Suosituksen keskiössä on lapsi ja siihen kuuluu viisi eettistä periaatetta. Eettiset periaatteet läpäisevät laatusuosituksen tavoitteet sekä kaiken lastensuojelutyön. Lastensuojelutyössä toimivien ammattilaisten ja työyhteisön tulisi arvioida eettisiä periaatteita, mitä ne tarkoittavat omassa työyhteisössä ja miten niiden mukaan toimitaan omissa työtehtävissä. Lasten-

suojelua kehittäessä tulisi selvittää, ovatko ratkaisut eettisesti kestäviä. Sitoutuminen lastensuojelutyön keskeisiin periaatteisiin vahvistaa oikeiden palvelujen etsimistä sekä löytämistä oikea aikaisesti. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018, viitattu 15.5.2018.)

Eettisiin periaatteisiin sisältyvät asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet, lapsen etu, vuorovaikutus, ammattihenkilöstön työn laatu sekä vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri. Lastensuojelussa tulee lastensuojelulain mukaan edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia, tukea vanhempia, huoltajia sekä muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä, pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puututtava riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018, viitattu 15.5.2018.) Eettiset periaatteet kytkeytyvät opinnäytetyöprosessiin, koska tavoitteena on kehittää perhehoitokodissa tehtävää lastensuojelutyötä henkilöstöjohtamisen välineen avulla. Perehdytyskansion avulla voidaan mahdollistaa ammattihenkilöstön laadukas perehdytys työhön.

Päivystävässä perhehoitokodissa työntekijät elävät lasten kanssa kodinomaista arkea. Arki rakentuu päivärhythmiä, ruokailuista, terveydestä, vaatetuksesta ja puhtaudesta huolehtimisesta, koulunkäynnistä, läksyjen tekemisestä, vapaa-ajan vietosta ja harrastuksista. Ystävien tapaaminen, mahdollisuuksien mukaan vanhempien kanssa yhteyden pitäminen, kodin siisteydestä huolehtiminen, rajojen noudattaminen, uni ja lepo ovat myös tärkeässä osassa perhehoitokodin arjessa. (Kivelä, Liukkonen & Niemi 2015, 261.) Lapsille ja nuorille annetaan omat kotiaskareensa, joista jokainen itse huolehtii. Koriaskareilla ja yhdessä tekemisellä opetetaan lapsille ja nuorille tärkeitä arjen taitoja.

Arkeen tuovat omat haasteensa lapsen elämäntilanne ja aiemmat kokemukset. Lapsien viettämä aika perhehoitokodissa voi jäädä myös hyvin lyhyeksi, riippuen lapsen tilanteesta. Perhehoitokodin arki tuo ainakin hetkellisesti lasten elämään kaivattua turvallisuutta ja säännönmukaisuutta (Kivelä ym. 2015, 261). Päivystävässä perhehoitokodissa kolmen kuukauden kuluessa tulisi selvittää voidaanko lapsi sijoittaa biologiseen perheeseen, lastensuojelulaitokseen tai huostaanoton kautta pitkäaikaiseen perheeseen. Jokaisesta lapsesta tehdään toimeksiantosopimus Oulun kaupungin kanssa.

Perhehoitokodin olosuhteista säädetään perhehoitolaissa. Perhehoitokodin pitää olla terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan sopiva siellä annettavalle hoidolle. Perhehoito ei ole aina paras vaih-

toehto sijoitukselle, vaan sijoitusta mietittäessä kiinnitetäänkin huomiota muun muassa perhehoitokodin ihmissuhteisiin ja perhehoitajan mahdollisuuksiin ottaa huomioon sekä vastata perhehoitoon sijoitettavan lapsen tarpeisiin. Keskeiseen osaan nousee sijoitettavan henkilön edun huomiointi ja se, voiko perhehoitaja vastata näihin tarpeisiin. Perheympäristöstä puhuttaessa on tärkeää huomioida myös se, hyväksyvätkö muut perhehoitokodissa asuvat sijoitettavan henkilön ja onko perhehoitoon sijoitettavalla henkilöllä mahdollisuus tulla tasavertaiseksi muihin asukkaisiin nähden. Perhehoitokodin tulee myös olla rakenteeltaan, tiloiltaan ja varustetasoltaan sopiva siellä annettavaan hoitoon nähden. (Perhehoitolaki 263/2015 5§.)

Perhehoitolain viidennessätoista pykälässä säädetään perhehoitajille annettavasta koulutuksesta ja tuesta. Perhehoidon järjestämisestä vastaava kunta tai kuntayhtymä on vastuussa perhehoitajalle annettavasta valmennuksesta, työnohjauksesta ja koulutuksesta tarpeen mukaan. Lisäksi kunta tai kuntayhtymä vastaa perhehoitajaksi aikovalle henkilölle annettavasta ennakkovalmennuksesta. Perhehoidon aikana tarvittavan tuen järjestämiseksi perhehoitajalle on nimettävä joista hoidettavaa varten vastuutyöntekijä ja perhehoitajalle onkin järjestettävä riittävä mahdollisuus saada tukea ja tavata vastuutyöntekijäänsä. (Perhehoitolaki 263/2015 15§.)

Perhehoitajan työ on itsenäistä työskentelyä hoidettavien kanssa. Vertaistuki ja tukihenkilön kanssa käydyt keskustelut auttavat jaksamaan työssä, joka monelle perhehoitajalle on enemmänkin elämäntapa. Haastattelemamme perhehoitaja pitää vastuutyöntekijän, tukihenkilön, tapaamisia hyvin tärkeinä oman työssäjaksamisensa kannalta. (Päivystävän perhehoitokodin omistaja, haastattelu 22.10.2017.) Tukihenkilön kanssa tapahtuvassa työnohjauksesta haetaan apua oman työn paremmin ymmärtämiseen, työn kuormittavuuden säätelyyn ja oman ammatillisen kehityksen mahdollistamiseen. Perhehoitajat eivät niinkään tarvitse työnohjausta työyhteisön haasteisiin, koska työ on pitkälti omassa kodissa toteutettavaa yksilötyötä hoidettavien kanssa. (Alhanen, Kansanaho, Ahtiainen, Kangas, Soini & Soininen 2011, 16.)

3.2 Perehdyttäminen osana perhehoitokodin henkilöstöjohtamista

Perehdyttämistä ohjaa vahvasti lainsäädäntö, sillä laeissa on monia suoria määräyksiä ja viittauksia perehdyttämiseen. Huomiota on kiinnitetty erityisesti työnantajan vastuuseen perehdyttää työntekijä työhönsä: se on sekä työntekijän oikeus, että työnantajan velvollisuus. Perehdyttämistä käsittelevät erityisesti työsopimuslaki, työturvallisuuslaki ja laki yhteistoiminnasta yrityksissä. (Kupias

& Peltola 2009, 20.) Työsopimuslain yleisvelvoite on, että työnantajan on huolehdittava siitä, että työntekijä voi suoriutua työstään silloinkin, kun yrityksen toimintaa, tehtävää työtä tai työmenetelmiä muutetaan tai kehitetään. Lisäksi työnantajan on pyrittävä edistämään työntekijän mahdollisuuksia kehittyä kykyjensä mukaan, jotta hänellä on halutessaan mahdollisuus edetä työurallaan. (Työsopimuslaki 55/2001 2.1§.)

Aiemmin perehdyttämisestä puhuttaessa tarkoitettiin ennemminkin työhön opastamista kuin laajempaa perehdyttämistä. Nykyisin työympäristöjen ollessa monimutkaisempia ja laajempia on tärkeää, että uusi työntekijä perehdytetään myös yritykseen ja työyhteisöön, ikään kuin työn ideologiaan ja tapaan olla töissä. Työntekijän on ymmärrettävä, miten organisaatio toimii ja miksi se on olemassa, jotta hän voi nähdä työnsä tarkoituksen ja merkityksen, sekä mahdollisuuden kehittyä. Perehdyttäminen on muuttunut monimuotoisemmaksi ja se on laajentunut ja nykyisin työntekijät jopa osaavat vaatia kunnollista perehdyttämistä. (Kupias & Peltola 2009, 13.)

Työturvallisuuslain mukaan työnantajan on annettava työntekijälle riittävä opetus ja ohjaus ja huolehdittava, että työntekijä saa tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä. Työnantajan on huomioitava työntekijän ammatillinen osaaminen ja työkokemus, kun häntä perehdytetään työpaikan olosuhteisiin, työ- ja tuotantomenetelmiin, työssä käytettäviin työvälineisiin ja niiden oikeaan käyttöön sekä turvallisiin työtapoihin. Työntekijän perehdyttämisellä pyritään ehkäisemään työn mahdollisia terveydellisiä haittoja ja vaaroja. Erityisen tärkeää on, että työntekijälle annettua opetusta ja ohjausta täydennetään aina tarpeen tullen. (Työturvallisuuslaki 738/2002 2.8§.)

Kupias ja Peltola määrittelevät perehdyttämisen kokonaisuutena, joka koostuu alku- ja yleisperehdyttämisestä sekä työnopastuksesta. Hyvä perehdyttäminen huomioi työntekijän tarpeet uutta työtehtävää aloitettaessa: työtehtävien opastaminen, työympäristöön ja organisaatioon tutustuminen ja tulokkaan osaamisen. Perehdyttämisestä puhutaan myös silloin, kun työtehtävät muuttuvat osin tai kokonaan työympäristön pysyessä samana. Lisäksi esimerkiksi perhevapaiden tai sairauslomien aikana organisaatiossa on saattanut tapahtua muutoksia, jonka vuoksi työntekijää tulee perehdyttää takaisin tuttuun työhön. Perehdyttämistä ei siis tule liittää vain työsuhteen alkuun, vaan sitä käytetään jatkuvasti myös uusiin työtehtäviin siirryttäessä saman työpaikan sisällä. (Kupias & Peltola 2009, 18.)

Lain yhteistoiminnasta yrityksissä, eli niin sanotun YT-lain tavoitteena on edistää tärkeää viestintää työpaikalla. Tähän kuuluu muun muassa yleinen vuorovaikutus, tiedottaminen, sekä työntekijöiden

mahdollisuudet vaikuttaa asioihin, jotka koskevat heidän työtään, työolojaan ja asemaansa yrityksessä. Laki määrittää myös sen, että työntekijän tulee saada tarpeelliset tiedot työpaikkaan ja yritykseen perehtymiseksi. Lain tarkoituksena on lisäksi tiivistää työnantajan, henkilöstön ja työvoimaviranomaisten yhteistoimintaa työntekijöiden aseman parantamiseksi. (Laki yhteistoiminnasta yrityksissä 334/2007 1.1§.) Olennaista on tehdä perehdyttämisen järjestelyt työpaikalla näkyviksi, eli työntekijöiden tulee tietää, miten heidän tulevat työkaverinsa saavat perehdytystä tai miten he itse työtehtävää vaihtaessaan saavat opastusta. Avoin tiedottaminen ja keskustelu työpaikalla vähentää epävarmuutta ja vahvistaa koko työyhteisön vastuuta hyvinvoinnista, ei vain työnantajan vastuuta. (Kupias & Peltola 2009, 25-26.)

Perehdyttämisestä, opastuksesta, toteuttamisesta ja valvonnasta työpaikalla vastaa lähin esimies. Tarvittaessa hän voi delegoida erilaisia perehdyttämiseen ja opastuksen liittyviä tehtäviä muille työntekijöille, mutta vastuu säilyy aina kuitenkin työpaikan johdolla ja esimiehellä. Työpaikoilla pitää olla ajan tasalla oleva perehdytysohjelma, jota noudatetaan. (Tehy 2017, viitattu 23.11.2017.)

Järjestelmällisen perehdyttäminen kuuluu kaikille henkilöstöryhmille, myös vuokratyöntekijöille, kesätyöntekijöille ja kausityöntekijöille. Perehdytys kuuluu myös työpaikalla työskenteleville, ulkopuolisen työnantajan työntekijöille. (Työturvallisuuskeskus 2017, viitattu 25.11.2017.) Työnantajan tulisi muistaa, ettei ole olemassa niin pientä työtehtävää, etteikö työntekijä tarvitsisi siihen asianmukaista perehdyttämistä. Esimerkiksi vuokratyöntekijöillä voi olla haasteena satunnaiset työvuorot, jolloin työhön perehdyttäminen voi jäädä harjoittelemiseksi varsinaisten työtehtävien lomassa. Perehdyttäminen on samalla ennakkointia mahdollisia vaaratilanteita varten, eikä asioita pidä ottaa liiaksi itsestäänselvyytenä.

Mitä hyötyä perehdyttämisestä sitten on pelkkien työtaturmien ehkäisemisen lisäksi? Perehdyttäminen on henkilöstöjohtamisen väline ja se sopeuttaa ja sitouttaa työntekijää työhön ja työyhteisöön ja lisää työhyvinvointia. Lisäksi se mahdollistaa organisaation kehittymisen ja muuttamisen. Työtehtäviin perehtymällä työntekijällä on mahdollisuus tulokselliseen ja kannattavaan työtöteeseen ja jatkossa hänellä on mahdollisuus jakaa omaa osaamistaan mahdollisesti perehdyttämällä taas uusia työntekijöitä. (Kupias & Peltola 2009, 17.)

Ammatillisissa perhehoitokodeissa toimitaan lakien ja asetusten alla, mutta työ on myös hyvin yksilöllistä perhehoitokodista riippuen. Jokainen perhehoitokoti on erilainen, mutta niiden tavoitteet ovat samat: antaa lapselle tai nuorelle turvallinen ympäristö, joka mahdollistaa luonnollisen kasvun

ja kehityksen. Useisiin sosiaalialan työtehtäviin vaaditaan sosiaali- ja terveysalan koulutus, joko ammatillinen koulutus tai korkeakoulututkinto. Koulutus antaa tietyt valmiudet työhön ja työntekijän voi perehdyttää työpaikan sääntöihin ja käytäntöihin, mutta hyvin pitkälle jää työntekijän vastuulle, miten hän omaksuu tiedon – kuinka pitkälle toista voi perehdyttää ihmissuhdetyöhön? Erityisesti hiljaisen tiedon merkitys nousee esille sosiaalialan työtehtävissä ja voi kestää aikansa ennen kuin työntekijä oppii uuden työpaikan käytännöt.

Ammatillisen päivystävän perhehoitokodin perehdytyskansio auttaa sekä perhehoitokodin omistajaa, että työntekijöitä jäsentämään tärkeimmät asiat perhehoitokodin toiminnassa. Perehdytysmuodot vaihtelevat työpaikkakohtaisesti ja me valitsimme muodoksi perehdytyskansion, koska se tuntui myös yhteistyötahostamme sopivalta. Perehdytyskansion kokoamisessa huomioitiin perhehoitokodin omistajan toiveet muun muassa ulkoasussa. Konkreettinen kansio on nopeasti avattavissa ja liikuteltavissa perhehoitokodin sisällä, eikä sen lukeminen vaadi tuekseen elektroniikkaa. Perehdytyskansiosta tehdään myös sähköinen versio, jolloin sitä on helppo päivittää ja tulostaa uudelleen kansioksi.

4 TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tässä osiossa esitellään perehdytyskansioprosessin vaiheet aloituksesta valmiin perehdytyskansion loppuarviointiin. Lisäksi pohditaan, mitkä tekijät vaikuttavat laadukkaan perehdytyskansion tekemiseen ja miten ne on huomioitu tämän opinnäytetyöprosessin aikana.

4.1 Prosessin tavoitteet, toteutus ja arviointi

Opinnäytetyöprosessi eteni Oulun ammattikorkeakoulun Opinnäytetyön suunnittelu- ja toteutus – opintojakson mukaisesti. Työskentely aloitettiin marraskuussa 2017, jolloin syntyi ajatus opinnäytetyön aiheesta ja tehtävästä tuotteesta – perehdytyskansiosta. Alussa analysoitiin, mitkä tekijät ja lähtökohdat ohjaavat perehdytyskansion suunnittelua ja valmistamista. Työn lähtökohdaksi nousi asiakaslähtöisyys ja perhehoitokodin omistajan mielipiteiden ja toiveiden huomioiminen perehdytyskansion sisällössä, sekä se, että perehdytyskansio tulee aidosti käyttöön ja siitä on hyötyä perhehoitokodin arjessa. (Jämsä & Manninen 2000, 43.) Kuviossa 2 on kuvattu projektin eteneminen vaiheittain.

KUVIO 2. Perehdytyskansioprojektin eteneminen.

Päivystävässä perhehoitokodissa vierailtiin lokakuussa 2017, jolloin haastattelemalla kerättiin tietoa perhehoitokodin arjesta ja käytänteistä, sekä sen tarpeista ja toiveista perehdytyskansion suhteen (Kuvio2). Perhehoitokodin omistajalle painotettiin, että perhehoitokodissa tullaan vierailemaan mahdollisuuksien mukaan prosessin aikana ja että omistaja pidetään ajan tasalla perehdytyskansion etenemisen suhteen. Perhehoitokodin omistajalle kerrottiin, että hänen mielipiteensä ovat ensiarvoisen tärkeitä ja ne huomioidaan perehdytyskansion sisällössä, sillä tehokkaimmin perhehoitokotia palvelee tuote, joka on suunniteltu huomioiden sen tarpeet ja muut ominaisuudet (Jämsä & Manninen 2000, 44).

Marraskuussa 2017 hahmoteltiin aikataulua (kuvio 2) ja jaettiin vastuualueet tiedon keräämisestä opinnäytetyösuunnitelmaan. Ensimmäinen opinnäytetyön suunnitelma esiteltiin työtä ohjaaville opettajille 26.1.2018. Tämän jälkeen tehtiin tarvittavia muutoksia suunnitelmaan sekä yhteistyösopimukseen. Tutkimustietoon tutustuminen opinnäytetyön suunnitelman tekovaiheessa auttoi jäsentämään asiasisältöä ja esimerkiksi perehdyttäminen nousi suurempaan osaan opinnäytetyön raporttia, kuin oli alussa ajateltu (Jämsä & Manninen 2000, 47).

Helmikuussa tavattiin perhehoitokodin omistaja, jolloin sovittiin tarkemmin työn jaosta: mitä tietoja häneltä tarvitaan ja mitä häneltä toivotaan yhteistyöhön liittyen. Lisäksi tapaamisessa suunniteltiin perehdytyskansion sisältöä ja kansiossa käsiteltäviä teemoja. Aineistoa perehdytyskansioon kerättiin helmikuun aikana tutkimuskirjallisuudesta sekä perhehoitokodin omistajaa haastatellen. Perhehoitokodin omistajaa pyydettiin muun muassa listaamaan perhehoitokodin säännöt, jotka tulisivat osaksi perehdytyskansiota. Aiemmin oli käynyt ilmi, että hän toivoo, että kansiossa olisi selkeät säännöt perhehoitokodin arjesta.

Perehdytyskansioprojektissa tärkeää oli ottaa huomioon perhehoitokodin toimintaa ohjaavat lait, säädökset, ohjeet ja suunnitelmat (Jämsä & Manninen 2000, 49). Prosessissa huomioon otettavia standardeja, viranomaismääräyksiä, lainsäädäntöön, tekijänoikeuksiin ja sopimukseen liittyviä asioita sisältävät muun muassa Työturvallisuuslaki 2003, Työsopimuslaki 55/2001 2:1§, Lastensuojelulaki, Sosiaalihuoltolaki, Perhehoitolaki sekä Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) 1 § (Finlex). Projektissa noudatettiin yleistä kunnioitusta, vaitiolovelvollisuutta yhteistyöhön liittyen, sekä koulun määräyksiä tekijänoikeusasioissa.

Perehdytyskansion laatu pyrittiin varmistamaan huomioimalla useita eri näkökulmia. Alussa selvitettiin ja täsmennettiin suunniteltavan tuotteen, eli perehdytyskansion ensisijaiset hyödynsaajat ja

millaisia he ovat tuotteen käyttäjinä. (Jämsä & Manninen 2000, 44.) Perehdytyskansiosta hyötyvät perhehoitokodin omistaja, työntekijät ja sijaiset sekä mahdollisesti harjoittelussa olevat opiskelijat. Opinnäytetyön tekijät hyötyvät perehdytyskansion tekemisestä oppimalla tutkimuksellista kehittämistoimintaa sekä saamalla lisää hyödyllistä tietoa heitä itseään kiinnostavasta ammattialasta. Perhehoitokodin omistaja hyötyy perehdytyskansiosta myös henkilöstöjohtamisen välineenä.

Perehdytyskansioprojektissa tutustuttiin perhehoitokodin käytäntöihin. Opinnäytetyön varsinainen toiminnallinen osuus oli perhehoitokodin omistajan haastattelut ja haastatteluiden tuloksia hyödynnettiin perehdytyskansion sisältöä suunniteltaessa. Perhehoitokodin omat, yksikkökohtaiset linjaukset huomioitiin perehdytyskansion sisällössä. Asiasisältöä ja tyyliä suunniteltaessa kuunneltiin perhehoitokodin omistajan mielipiteitä ja ideoita. (Jämsä & Manninen 2000, 49.) Muun muassa perehdytyskansion valokuvat on valittu perhehoitokodin omistajan toimesta ja hän toivoi niitä tuomaan perehdytyskansioon persoonallisuutta ja visuaalista ilmettä.

Projektista saatiin palautetta perhehoitokodin omistajalta haastattelujen yhteydessä sekä tarvittaessa. Projekti oli jatkuvan arvioinnin kohteena työelämätahon, opettajien, vertaisarvioijien ja tekijöiden puolesta. Valmis perehdytyskansio on sekä sähköisenä, että tulostettuna versiona ja perhehoitokodin omistajan on jatkossa helppo muokata sähköistä versiota tarpeen tullen.

4.2 Perehdytyskansion sisältö

Perehdytyskansio on vain osa perhehoitokodin henkilöstön perehdytysprosessia, minkä vuoksi sen sisällöksi valikoitui tietyt asiat. Perehdytyskansion sisältö koostuu vahvasti organisaatio-osaamisesta, eli siitä osaamisesta, jota työntekijä tarvitsee juuri tässä organisaatiossa työskennellessään. Organisaatio-osaamiseen kuuluu organisaation toimintapolitiikka, arvot, asiakkaat, strategiat ja organisaatiosuhteet (Kupias & Peltola 2009, 91). Perehdytyskansiossa esitellään perhehoitokoti ja kerrotaan taustaa perehdytyskansion tekemiselle. Työskentelyn tavoitteet, arvot, periaatteet ja lait -osiossa on esillä muun muassa ammattietiikka, asiakaslähtöisyys, pedagogiikka, lapsen etu, tasa-arvo ja yksilöllisyys. Perhehoitoa normittavat lait on eritelty omalla sivullaan ja tarkemmin avataan muun muassa työntekijän vaitiolovelvollisuutta ja rikostaustaoitteen merkitystä.

Toimialaosaamisessa korostuu tietyille toimialalla tyypilliset osaamistavoitteet. Vaikka perustehtävä on sama, voivat toimialakohtaiset käytännöt vaihdella paljon. (Kupias & Peltola 2009, 91.) Perhehoitokodin omat vakiintuneet säännöt ja tavat avataan päiväohjelman kautta ja yhteistyö ja verkosto-osiossa kerrotaan yhteistyötahoista, joiden kanssa juuri tämä kyseinen perhehoitokoti toimii. Loppuun on koottu turvallisuuteen liittyviä asioita, kuten tietoa lääkkeiden säilytyksestä ja lasten kuljetamisista, sekä vierailuista ja henkilötietojen turvaamisesta. Tärkeät puhelinnumerot on koottu omalle sivulleen ja perehdytyskansion lopussa on lähdeluettelo kansiossa käytettyihin lähteisiin.

Perehdytyskansion arviointilomakkeessa (liite 1) kysyttiin perehdytyskansion rakenteesta sekä asiasisällön selkeydestä, riittävydestä ja johdonmukaisuudesta. Arvioijia pyydettiin arvioimaan tekstin selkeyttä ja kansion visuaalisuutta, sekä sitä, voisiko perehdytyskansion runkoa hyödyntää muissakin paikoissa. Lisäksi arvioinnin kohteena oli se, saako ulkopuolinen taho käsityksen perhehoitokodin toiminnasta perehdytyskansion perusteella.

4.3 Perehdytyskansion arvioiminen

Perhehoitokodin omistajan näkökulmasta perehdytyskansio tukee työntekijän laadukasta perehdyttämistä työhön, sillä perehdyttäminen on olennainen osa henkilöstöjohtamista. Perehdytyskansion kokoaminen sekä valmiin kansion hyödyntäminen haastavat omistajaa pohtimaan olennaisia asioita työssä ja varmuuden siitä, että jokainen työntekijä tulee perehtymään samoihin asioihin. Kansiota on tarkoitus päivittää perhehoitokodin toiminnan kehittyvien tarpeiden ja alan kehittymisen mukaan.

Asiakkaiden näkökulmasta perehdytyskansion tarkoituksena on varmistaa laadukkaan perhehoidon toteutuminen, ihmisarvon kunnioittaminen, tasa-arvo, turvallisuus sekä lapsen edun toteutuminen työssä. Perehdytyskansioon kerätään yhdessä perhehoitokodin johtajan kanssa oleellisin tieto, mikä katsotaan tärkeäksi juuri tässä kyseisessä perhehoitokodissa. Yhteiskunnan näkökulmasta tarkoituksena on omalta osaltaan tuottaa laadukasta päivystävää perhehoitoa, jossa työskentelytavat ja käytänteet ovat työntekijöiden kesken samat.

Etenkin ammattikorkeakouluissa tutkimuksiksi kutsutaan myös toiminnallisia tekoja, joissa on jonkin tuotoksen toteuttamiseksi tehty selvitystä. Tällaisissa ammatillisissa teoissa käytetään tutkimuksellista asennetta, johon sisältyy tiedonhankintaa, taustatietojen kartoitusta, järjestelmällistä tiedon

kokoamista sekä lopulta muodostuneen tulkintakokonaisuuden kuvaamista joko esineenä eli tuotoksena, kirjallisena tai molempina. Kysymys tällaisissa ammatillisissa teoissa ei ole kuitenkaan tutkimuksesta, vaikka hyvän tieteellisen käytännön metodina käytetään selvityksen tai kartoituksen tekemistä. (Vilka 2017, luku 2, tutkimuksen vertailuperusta ja uuden tiedon tuottaminen.)

Ammatillisessa toiminnassa tavoitteena on tuottaa jotakin uutta. Tuottamisessa hyödynnetään ammatillisia perusteita sekä noudatetaan ammattietiikkaa. Tieteellisen tutkimuksen tavoin siinä pyritään kurinalaisuuteen, järjestelmällisyyteen sekä täsmällisyyteen. (Vilka 2017, luku 2.)

Tietoa kerättiin tutkimusetiikan eli hyvän tieteellisen käytännön mukaan. Aineiston keruussa arvioitiin sisällön oikeellisuutta, yleistettävyyttä, luotettavuutta sekä tuoreutta. Tähän liittyy muun muassa se, kuinka teoria kytkeytyy itse projektiin ja kuinka laadukkaita sekä luotettavia käytetyt lähteet ovat. (Ronkainen ym. 2011, 129-131.)

Yhteisistä pelisäännöistä sovittiin tutkimusetiikan mukaisesti muun muassa kollegoiden sekä toimeksiantajan kanssa. Hyvää tieteellistä käytäntöä toteutettiin käyttäen eettisesti kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. Tutkimustulosten omistajuudesta sekä säilyttämisestä huolehdittiin toimeksiantajan anonymiteettiä sekä hänen havaintojaan kunnioittaen. Projektissa sitouduttiin vaitiolovelvollisuuteen perhehoitokodin toimintaa kohtaan. Projektissa noudatettiin yleistä huolellisuutta, rehellisyyttä ja tarkkuutta tutkimustyössä sekä sen esittämisessä. Tähän on sisältynyt muun muassa toisten tutkijoiden töiden sekä saavutusten kunnioittaminen sekä lähdekriittisyys. Lähdekriittisyydessä kiinnitettiin huomiota esimerkiksi tuoreuteen, sekä tekstiviitteiden ja lähteiden oikeelliseen kirjaamiseen (Vilka 2017, luku 2.)

Perehdytyskansion arviointia varten teimme arviointilomakkeen ja perehdytyskansion arvioivat lastensuojelun ammattilainen (lasten- ja nuortenkodin omistaja) sekä sosiaalityöntekijä. Lomakkeessa selvitettiin perehdytyskansion luotettavuutta, selkeyttä, johdonmukaisuutta, käytettävyyttä sekä visuaalisuutta numeroasteikolla arvioiden (liite 2). Lisäksi arvioijilla oli mahdollisuus antaa vapaata palautetta perehdytyskansioista. Valitsimme nämä arvioitavat alueet, koska tavoitteenamme oli rakentaa selkeä ja hyödyllinen perehdytyskansio, joka sisältää lyhyesti olennaiset asiat ja joka tulee käyttöön työelämässä.

Arvioijien palaute saatiin sähköpostitse. Sosiaalityöntekijän arvioinnissa jokaiseen kohtaan tuli arviointilomakkeelta numero kaksi, joka vastaa käyttämällämme asteikolla arviota ”lähes samaa

mieltä”. Yleisesti palautetta saatiin tiettyjen termien sekä lakien tarkistamisesta ja ne korjattiin vielä toimeksiantajalle toimitettaviin kansioihin (kirjallinen sekä sähköinen). Lastenkodin omistaja antoi palautteessaan kohtaan kaksi (asiasisällön riittävyys, liite 2) numeroksi kaksi, eli ”lähes samaa mieltä”. Muihin arvioitaviin kohtiin hän antoi numeron yksi, eli ”täysin samaa mieltä”. Lisäyksenä asiasisältöön hän ehdotti henkilökunnan jaksamisen huomioimista perehdytyskansiossa. Arvioijilla oli myös mahdollisuus antaa vapaata palautetta sähköposteissaan. Vapaassa palautteessa lastenkodin omistaja kommentoi, että perehdytyskansio oli hyvin yksilökohtaisesti tehty ja arjen pienet asiat oli huomioitu hyvin. Perehdytyskansio oli ollut helppolukuinen ja loogisesti etenevä. Hyvinä sisällöllisinä asioina hän piti vaihtelovallisuutta, sekä katsekontaktin merkityksen esille nostamista myönteisessä vuorovaikutuksessa.

Olimme palautteeseen tyytyväisiä ja erityisen mieluista oli, kun saimme konkreettisia neuvoja ja huomioita sisältöön liittyen. Arvioijien kommenttien perusteella perehdytyskansioon tehtiin tarvittavia korjauksia ja muutoksia. Esimerkiksi kuvien asettelua muutettiin ja tekstin asetuksia ja termistöä korjattiin selkeyttämään kokonaiskuva.

5 POHDINTA

Pohdintaosiossa kerromme tavoitteistamme opinnäytetyön suhteen ja siitä, miten tavoitteet saavutettiin. Arvioimme yhteistyötä perhehoitokodin omistajan kanssa sekä keskinäistä yhteistyötämme työparina. Pohdimme omaa oppimistamme ja kehitystämme prosessin aikana.

Oppimistavoitteenamme oli perehtyä tarkemmin ammatillisen perhehoitokodin tekemään sijaishuollon työhön ja eritellä tarkemmin projektissa tärkeiksi nousevia teemoja. Tavoitteenamme oli rakentaa aidosti hyödyllinen perehdytyskansio, joka tulisi aktiiviseen käyttöön perhehoitokodissa työskenteleville henkilöille sekä opiskelijoille. Tavoitteenamme oli myös oppia tutkimuksellista kehittämistoimintaa projektin aikana sekä saada lisää hyödyllistä tietoa itseämme kiinnostavasta ammattialasta. Perehdyttäminen nousi aiheena tärkeäksi osaksi opinnäytetyötämme. Tutkimme perehdyttämistä perhehoitokodissa henkilöstöjohtamisen näkökulmasta. Mielestämme saavutimme oppimistavoittemme hyvin aiheeseen perehtymisen suhteen ja kehityimme tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa ammatillisesti projektin aikana.

Perehdytyskansio tehtiin lastensuojelun sijaishuollossa työskenteleville ammattilaisille ja opiskelijoille. Perehdytyskansion hyödyllisyyttä käytännössä ei pystytä vielä pitkään aikaan arviomaan, vaan sen käytettävyys jää nähtäväksi. Tavoitteena oli, että perhehoitokodin henkilökunta ja sijoitetut lapset hyötyvät myös arjen strukturoinnissa perehdytyskansioista. Toivomme, että perehdytyskansioista on aidosti hyötyä työelämän edustajallemme, koska siitä pystyy tarkastelemaan oman toiminnan sisältöä sekä kehittämään sitä halutessaan.

Opiskelijoina opimme suunnitelmallista kehittämistyötä sekä projektityöskentelyä työelämän yhteistyötahon kanssa. Olimme avoimia muutoksille koko projektin ajan ja huomioimme mahdolliset muutokset esimerkiksi pitämällä aikataulun riittävän joustavana. Suunnittelimme aikataulurungon, jolloin tekeminen jakautui tasaisesti eikä muodostunut liian kuormittavaksi. Projektille asetetussa aikataulussa pysyttiin hyvin. Opimme konkreettisesti teorian ja työelämäkäytänteiden yhdistämistä sekä projektityöskentelyä aidossa asiakastilanteessa. Työskentelyn aikana meille hahmottui paremmin lastensuojelun palvelujärjestelmä sijaishuollon näkökulmasta lähtien sekä sosiaali- ja terveysalojen uudistuksen mahdolliset muutokset.

Ammatillinen perhehoitokoti on pieni ja tiivis yhteisö. Työntekijöiden perehdyttäminen on silti tärkeä osa henkilöstöjohtamista, eikä esimerkiksi pieni työntekijämäärä vaikuta siihen. Projektin aikana pohdimme, voisiko tekemäämme perehdytyskansion runkoa hyödyntää myös muissa vastaavissa perhehoitokodeissa esimerkiksi Oulun alueella. Perehdytyskansion valmistuttua perhehoitokodin omistajalla on täysi valta päättää, haluaako hän, että runkoa tarjotaan myös muihin vastaaviin Oulun alueen yksiköihin. Perehdytyskansio ei tule opinnäytetyön raportin liitteeksi, vaan se tulee ainoastaan perhehoitokodille.

Perhehoitokodissa on neljä kiinteää asiakaspaikkaa, eikä sen omistajalla ole tällä hetkellä vakituisia työntekijöitä. Perehdytyskansio tehtiin selkeyttämään yhteisiä käytänteitä, sillä perhehoitokodissa työskentelee kuitenkin ajoittain sijaisia. Perehdytyskansion tekeminen ja sitä kautta perehdyttämiseen paneutuminen on osa perhehoitokodin henkilöstöjohtamista. Työntekijälähtöinen kehittäminen voi olla tämän kokoisessa organisaatiossa hyvinkin arkipäiväistä ja läsnä toiminnassa. Perhehoitokodin omistaja toimii Oulun kaupungin alaisena, mutta käytännössä hänellä on hyvin paljon vaikutusvaltaa talon käytänteisiin ja tapoihin. Toisaalta organisaation ollessa hyvin pieni, voi mahdollisille kehittämisen tarpeille sokaistua, koska muita ei ole arvioimassa toimintatapoja.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus tulee luultavasti vaikuttamaan perhehoidon toteutukseen siltä osin, että sen käyttäminen lisääntyy lasten sijoitusmuotona. Pohdimme näin sen vuoksi, koska sitä suositaan jo nyt paljon, sen ollessa edullisempaa kaupungeille/kunnille, kuin kalliit laitokset. Tälläkin hetkellä perhehoitoa pidetään ensisijaisena lapsen sijaishuollon muotona laitoshoitoon nähden (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015, viitattu 9.4.2018). Mikäli perhehoito tulee sijoitusmuotona lisääntymään entisestään, tulisi tähän tarpeeseen vastata laadukkaalla ja tehokkaalla ammattiosaamisella. Opinnäytetyömme tarkoituksena on vastata tähän haasteeseen työntekijän hyvällä perehdyttämisellä, koska se on työyhteisössä niin työntekijän, työtiimin, verkoston, kuin asiakkaan etu.

Yhteistyömme perhehoitokodin kanssa oli joustavaa. Sovimme ja muutimme aikatauluun liittyviä asioita puhelimitse sekä kasvotusten tapaamisissa. Saimme soviteltua tapaamisajat hyvässä yhteishengessä, jokaisen aikataulua kunnioittaen. Etenkin prosessin alussa työskentelyämme helpotti yhteistyökumppanimme aito kiinnostus ja innokkuus opinnäytetyötä kohtaan. Aikataulumme muuttui välillä ulkopuolisten asioiden vuoksi perhehoitokodin omistajan suunnasta, mutta muuttimme suunnitelmia sen mukaan, että pystyimme jatkamaan toisella tavoin opinnäytetyötä.

Prosessin loppuvaiheessa arviointimme muuttui valmiista perehdytyskansiosta yhteistyökumppanin tiimoilta. Saimme arvioijaksi saman alan edustajan, lasten -ja nuortenkodin omistajan, jolla on pitkä kokemus lastenkotityöstä ja esimiehenä olemisesta. Hän arvioi perehdytyskansiota omista lähtökohdistaan, eikä perehdytyskansiota tehty hänen toiveidensa mukaan, mutta tärkeää meille olikin se, voisiko hän nähdä tekemämme perehdytyskansion rungon hyödyllisenä omassa lasten -ja nuortenkodissaan. Saimme myös arvioinnin toimeksiantajamme kanssa yhteistyössä toimivalta sosiaalityöntekijältä. Palautteen saaminen valmiista perehdytyskansiosta oli tärkeää, koska olimme tehneet sitä oikeaan käyttöön asiakkaan toiveiden mukaan.

Työparityöskentelymme sujui ongelmitta. Molemmilla oli taustalla lastensuojelun syventävät opinnot, harjoittelut lastensuojelulaitoksissa ja työskentely perhehoitokodissa ja lasten -ja nuortenkodissa. Lisäksi toinen työparin jäsen on työskennellyt opintojen ohessa perhehoitokodissa, johon perehdytyskansio tehtiin. Lähtökohtaisesti tunsimme toistemme työtavat, jolloin tuntui luontevalta ryhtyä yhteiseen projektiin. Keskinäinen yhteistyömme sujuikin projektin aikana saumattomasti. Saimme jaettua vastuualueita tasavertaisesti, toisen mielipiteitä kunnioittaen. Yhteistyössämme korostui suoruus ja rehellisyys esimerkiksi arvioidessa omaa ja toisen kirjoittamaa tekstiä.

Prosessin aikana tullessiin haasteisiin osattiin suhtautua hyvin, eikä niistä tehty ylitsepääsemättömän vaikeita. Esimerkiksi perehdytyskansion arvioinnin muuttuminen tuotti alussa haasteita, mutta ohjaavan opettajan kanssa päästiin nopeasti selvyteen siitä, miten tästä edetään eteenpäin. Tärkeää oli, että löysimme haasteeseen kaikkia osapuolia tyydyttävän ratkaisun.

LÄHTEET

Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print –Suomen yliopistopaino Oy.

Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. 2016. HUOSTAANOTTO Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Juvenes Print Oy.

Eriksson, P. & Heino, T. 2017. Kohti lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava perhehoitoa. Yhteiskehittämisspäivä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa: Tammi.

Kivelä, N., Liukkonen, T., Niemi, A. 2015. Kasvun ja hoidon osaaja. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kupias, P., Peltola, R. 2009. Perehdyttämisen pelikentällä. Helsinki: Oy Yliopistokustannus.

Leskinen, H., Paasovaara, K., Vuorinen, A., Kallunki, H., Kiiskilä, J., Pimper-Koivisto, L., Lohva, M., Salmela, S., Olli, S-L. & Pikkujämsä, S. 2017. Pohjois-Pohjanmaan sosiaali- ja terveydenhuolto osana tulevaisuuden maakuntaa.

Laki yhteistoiminnasta yrityksissä 30.3.2007/334.

Lastensuojelulaki 12.2.2010/88.

Oulun ammattikorkeakoulu 2015. Opetussuunnitelmat 2018-2019. Viitattu 9.5.2018, <https://www.oamk.fi/opinto-opas/opintojen-sisalto/opetussuunnitelmat?code=5007&sivu=osaa-misprofiili&lk=s2014&code=5007&id=>.

Perhehoitokodin omistaja 2017. Päivystävä perhehoitokoti. Haastattelu 22.10. 2017.

Perhehoitokodin omistaja 2017. Päivystävä perhehoitokoti. Haastattelu 13.2.2018.

Perhehoitolaki 20.3.2015/ 263.

Perhehoitoliitto ry. Parasta perhehoitoa, Perhehoidon tietopaketti. Keuruun Laatuspaino 2014.

Pesäpuu ry 2010. PRIDE-valmennus sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitseville. Viitattu 3.12.2017, <http://www.pesapuu.fi/piilosivut/sijaisvanhempienvalmennus/pride-valmennus/>.

Pesäpuu ry 2010. PRIDE-kouluttajan opas. Viitattu 29.1.2018, http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/pride/pride_paivitykset_300608/2_kouluttajan_opas_kalvot_280608.pdf.

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Yläne S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa -Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Saastamoinen, K. 2016. Lapsen suojeleminen. Viranomaisten ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä. Käsikirja arjen toimintaan. Keuruu: Edita Publishing Oy.

Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. 2015. Lapsi uusissa oloissa – Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2016. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma Haku julistus 1.9.2016. Viitattu 7.5.2018, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75414/RAP_2016_52_Haku_julistus_Karkihanke3KORJATTU12092016.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Suopajarvi, L. 2013. Opas projektiarviointiin. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan julkaisu. Viitattu 4.3.2018, <https://www.jelli.fi/jarjestotoiminta/arvioinnin-tyokaluja-ja-menetelmia/>.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017. Jälkihuolto. Viitattu 4.12.2017, <https://www.thl.fi/fi/web/lasensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Viitattu 23.11.2017, <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Perhehoito. Viitattu 9.4.2018, <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito>.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2018. Lastensuojelun laatusuositus. Viitattu 15.5.2018, <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-laatusuositus>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018. Pride-ohjelma. Viitattu 8.5.2018, <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet/pesapuu-ry-lapsilahtoisien-tyoskentelyn-valineet/pride-ohjelma>.

Tehy 2017. Perehdytys. Viitattu 23.11.2017, <https://www.tehy.fi/fi/apua/tyosuhteen-alkaminen/perehdytys>.

Työturvallisuuskeskus 2017. Työntekijän perehdyttäminen ja opastus. Viitattu 25.11.2017, https://ttk.fi/tyohyvinvointi_ja_tyosuojelu/toiminta_tyopaikalla/vastuut_ja_velvoitteet/tyohon_perehdyttaminen_ja_tyonopastus.

Työsopimuslaki 26.1.2001/55.

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738.

Vilka, H., 2017. Tutki ja kehitä. Viitattu 7.5.2018, <https://www-ellibslibrary-com.ezp.oamk.fi:2047/reader/9789524517560>.

-PERHEHOITOKODIN OMISTAJAN HAASTATTELU

Opinnäytetyön kannalta keskeisiä käsitteitä: Lastensuojelun sijaishuolto, kiireellinen sijoitus, avo-
huollon sijoitus, perehdytys, päivystävä perhehoitokoti.

- PERHEHOITAJAN KOULUTUS
 - KETÄ PEREHDYTYSKANSIO PARHAITEN PALVELEE?
 - PEREHDYTYSKANSIO VOISI SISÄLTÄÄ SEURAAVIA TEEMOJA:
1. Työn lähtökohdat, arvot, periaatteet: eettisyys, asiakaslähtöisyys, lapsen etu, salassapito-
velvollisuus, pedagogiikka
 2. Perhehoitoa ohjaavat lait
 3. Ammatillisen perhehoitokodin esittely
 4. Yhteistyö, verkosto: Mm. lasten huoltajat, omaiset, ensi- ja turvakoti, sosiaalityöntekijä,
perhetyöntekijä, perhehoitajat, koulut, terapeutit, poliisit, lääkärit, Lanu-työryhmä, tapaa-
mispaikka
 5. Talon toiminta/arki: Perushoiva, kotityöt, kuljetukset, palaverit, dokumentointi
 6. Turvallisuus: Hälyt, paloturvallisuus, poistumistiet, lasten tilanteet-> lähestymiskiellot yms.
Ammattitaidon ylläpitäminen, työn kehittäminen

Ympyröi seuraavista vaihtoehdoista mielipidettäsi kuvaavin numero.

1 = täysin samaa mieltä, 2= lähes samaa mieltä, 3=en osaa sanoa, 4=eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä

1. Perehdytyskansion rakenne on selkeä

1 2 3 4 5

2. Asiasisältö on riittävä

1 2 3 4 5

3. Asiasisältö etenee johdonmukaisesti

1 2 3 4 5

4. Teksti on helposti luettavaa

1 2 3 4 5

5. Perehdytyskansion runkoa voi hyödyntää muissakin paikoissa

1 2 3 4 5

6. Perehdytyskansio on visuaalisesti miellyttävä

1 2 3 4 5

7. Perehdytyskansiosta saa käsityksen perhehoitokodin toiminnasta ja arvoista

1 2 3 4 5